

Människan är inte DET politiska djuret, utan det retoriska djuret

Vem har inte hört någon gång sägas att Aristoteles betraktade människan som "ett politiskt djur"? Det handlar om ett citat från ett av hans mest kända (icke förty mest lästa) verk som finns översatt till flera språk.

Det är lätt att citera klassiska skrifter utan att ha läst dem. Det är riktigt att Aristoteles använder uttrycket "politiskt djur" (*zoon politikon* på grekiska) i en bok som också har som titel "*Politiken*" och handlar om det mänskliga samhället. Ordet "politik" och "politisk" används väldigt ofta i vår tid, men dess ursprungliga betydelse har förvanskats som resultat av ett retoriskt fenomen som heter *metonymi* (metaforens mindre kända syster). "Politik" på grekiska härstammar från "*polis*" som betyder "staden" och hos oss har förvandlats till en syssla för en vald grupp människor (inte alla medborgare) som utövar en samhällsfunktion som i Aristoteles text motsvarar ett slags "aristokrati".

Vad Aristoteles menar, när han i grekisk terminologi presenterar människan som "politiskt djur", ska i riktig översättning på svenska återges som "socialt djur", (inte som "politiskt" djur) dvs. ett djur som inte lever isolerad utan i starkt beroendeförhållande till jämlingar.

De som återger den aristoteliska tolkningen av människosläkten utan att läsa hans bok eller ens det kapitel där han beskriver vårt samhällsberoende, tycks tro också att "politiskt djur" är en definition av människosläktet, vilket inte heller är fallet.

Människan är bara en bland flera andra flockdjurarter, som för ett organiserat liv, tillsammans med sina jämlingar. Den aristoteliska texten säger ordagrant att människan är ett säreget samhällsdjur, bland andra, och anger som exempel "bina". Hans text kunde (och borde) ha angett flera exempel, vilket skulle ha väckt läsarens uppmärksamhet.

Vart vill då Aristoteles komma med, när kan jämför människan med andra sociala djurarter? Han vill helt enkelt visa att människan skiljer sig från andra flockdjur på grund av en egenskap som bara människan besitter. Det verkar då som om denna egenskap handlar om vår kommunikativa förmåga. Men inte heller detta är det som skiljer oss från andra sociala djur. Ty många djur kan kommunicera med varandra i samma djurart genom åtbörder och artikulerade ljud. Mer påtagligt än hos bina är detta hos fåglarna och andra flockdjur. Ibland underordnade mänsklig ledning som fåren, t.ex. Hunden och katten och även hästen har en öppen relation med människan och deltar i en kommunikation som aldrig blir ett artikulerat språk.

Människan och andra flockdjur är både sociala och kommunikativa, med det som gör människan säregen är hennes språkbruk. Inte papegojornas språk av imitativa ordalag, utan ett artikulerat språkbruk som, enligt Aristoteles, bygger på en mental förmåga (*logos*) som möjliggör för människan att skilja mellan det som är gott och det som är ont, det som är att föredra och det som bör avvisas. Och det är denna urskillningsförmåga som gör möjligt för människan att skapa och utveckla ett fungerande samhälle och en kultur samt, till råga på allt (skulle man kunna tillägga) präglade dess historia.

Aristoteles talar om "*logos*" som människans befogenhet att just resonera, bedöma och välja det som är riktigt och lämpar sig. *LOGOS* är inte bara tänkandet, utan både "tanke och språk", artikulerade med varandra. Ty utan språk kan vi inte tänka, men orden är bara vårt verktyg för att utveckla vårt tanke, som i sin tur utvecklar vår förståelse av det positiva och det negativa för våra liv, i kommunikativ relation till varandra.

LOGOS är således "*RATIO* et *ORATIO*" i Ciceros definition. Vi skulle då kunna säga att *LOGOS* är ingenting annat än vår diskursiva förmåga, en begåvning att retoriskt artikulera orden inom oss själva och i kommunikation med varandra.

Ordet "*dis-kurs*" antyder (etymologiskt ordagrant) den löpande processen som vi är beroende av för att tänka och *kommunicera* med varandra, vilket gör oss till en speciell "*social*" (politisk) djurart. "*Kurs*" har etymologiskt med "*lopp*" att göra och ordet "*logistik*" åsyftar just *flödeskontroll*.

Diskursiviteten är förmågan att utveckla ett resonemang för sig själv eller i "dialog" med andra. "*Dialogos*" betyder dock inte att "två talar med varandra". Då skulle det heta "*duo-logos*". "*Dia-logos*" betyder "*genom logos*", dvs. "*diskursivt*".

Vad Aristoteles gör i det ofta missuppfattade stycket av boken "*Politiken*" är inte att definiera människan som det "politiska djuret". Aristoteles utpekar människan som det enda RETORISKA DJURET, bland alla de hittillskända sociala djurarter. (Vi vet naturligtvis inte om det finns socialt kommunicerande djur i andra planeter).

Det råder dessvärre inte bara en *metonymiskt* reducerad uppfattning av ordet "politik" i vår vokabulär. Även ordet "retorik" har genomgått en semantisk förändring. Ty det som gör människan s.a.s. till ett "retoriskt djur" är just hennes diskursiva förmåga.

Vi är så besatta av "seendet" som den viktigaste av våra synen, att vi glömmer att hörseln och vår förmåga att artikulera ljud är ännu mer grundläggande än synen (vilket Aristoteles själv har erkänt i en liten skrift som heter "*De sensu*"). Han erkänner det faktum att en födelseblind människa inte saknar möjligheter att utveckla sitt språk, medan en födelsedöv har det svårare.

Ordet RETORIK (Med de vibrerande konsonanterna RT som grund) blev en naturligt benämning för det som människor gör, när de kommunicerar med varandra. För Nietzsche stod detta klart, när han inleder en av sina skrifter med förklaringen "Retorik är språket".

Allt vad vi gör med orden när vi talar med varandra kallades "Retorik" från början. Inte "konsten att övertyga" med orden, utan just konsten att kommunicera med artikulerade ljud som skapar ord. Först senare tog ögat och handen makten över språket — med stöd av alfabetets och skriftens uppfinning— men förmågan och konsten att tala fick namnet RETORIK.

En insiktsfull metafor-teori skulle börja med igenkännandet av ljuden i själva ordbildning och i dess etymologiska utveckling. Den visuellt tolkade "metaforen" är, s.a.s., en "enögd" utveckling av vår skolastiska uppfattning av metaforfenomenet. Hans Larsson skrev en gång att "det vore mycket vunnet om barnen lärde sig om etymologin i skolan".

José L Ramírez (sept. 2015)

Aristoteles "Politiken" Citat

"Det är uppenbart varför människan är ett samhällsdjur (*politikòn zōon*) i större mån än vilket bi eller vilka flockdjur som helst: naturen (*fúsis*^[1]) gör – som vi [brukar] säga – inget i onödan och, bland alla djur, har endast människan ordförmåga (*lógos*^[2]). Ljudet (*fonè*^[3]) är tecken (*sêmeîon*^[4]) för smärtan och lusten och därför har också alla andra djur det, ty deras natur (*fúsis*) når fram till att känna smärta och lust och ge dem till känna (*sêmeînein*^[5]) för varandra; men *lógos* är till för att uppenbara det nyttiga och det skadliga, liksom det rättfärdiga och det orättfärdiga, och det är, i jämförelse med alla andra djur, människans attribut att endast hon äger kännedom om det goda och det onda, det rättvisa och det orättvisa osv., och delaktigheten (*koinônia*^[6]) i dessa saker åstadkommer hushållet (*oikian*^[7]) och stadssamhället (*pólin*^[8])." (Aristoteles *Politiken*. {1253a 7-18}).

[1] Härav vårt ord "fysik".

[2] Det grekiska ordet *lógos* står för en sammansatt förening av ord och tanke och att översätta det endast med ord eller med förnuft blir för smalt.

[3] Härav vårt ord "fonetik".

[4] "Semiotik" betyder därför "teckenlära".

[5] "Tyda", "låta komma till uttryck", se fotnot 4.

[6] *Koinônia* är det gemensamhetsbegrepp som ligger till grund för denna uppsats.

[7] Härav vårt ord "ekonomi" (hushållning) som inte längre överensstämmer med det aristoteliska begreppet. Vad vi kallar "ekonomi" heter i Aristoteles *Politiken* *chrematistiké*.

[8] Om *polis* är stadssamhället borde termen "politiker" åsyfta varje medborgare, och inte bara det fåtal "förtroendevalda" som i vårt samhälle monopoliserat denna benämning.